

Σχόλιον

SUOMEN BYZANTININ TUTKIMUKSEN SEURA KYN JÄSENLEHTI
MEDLEMSBLAD FÖR SÄLLSKAPET FÖR BYZANTINSK FÖRSKNING KYN

2/2006

Σχόλιον θ' ζφιδ'

6. Vuosikerta/Årgång

Julkaisija/Utgivare:

Bysantin tutkimuksen seura ry./Sällskapet för bysantinsk forskning rf.

Perustettu v. 2001/Grundad år 2001

Sisällys:

Päätoimittajalta / Meri Päivärinne s. 1

Puheenjohtajan tervehdys / Matti Kotiranta s. 2

Bysantin sotalaiset 1000-luvun lopun jälkeen / Juho Wilskman s. 3

Kilvoitteluelämää Pyhällä Vuorella / Jaakko Olkinuora s. 9

Rapport från kongressen för Bysansforskning / Jeannette Lindblom s. 15

TOIMITUS/REDAKTION:

Meri Päivärinne

meri.paivarinne@helsinki.fi

Punavuorenkatu 20 A 2

00150 Helsinki

Hyvät bysantin ystävät !

Tällä kertaa lehti onkin selkeästi miehisempien aiheiden täyttämä. Juho Wilskman kertoo artikkelissaan myöhäisbysanttilaisesta sodankäynnistä ja Jaakko Olkinuora Athosvuoren luostarielämästä. Molemmat maailmat ovat vahvasti miehisiä, kumpikin omalla tavallaan. Armeijoissa tosin on historian aikana ollut myös naisia, mutta Athoksen luostarivuorelle pääsy on ehdottomasti kielletty. Onpa sentään yksi naisääni joukossa, Jeanette Lindblom raportoi Lontoossa pidetystä seminaarista.

Sodankäynnin tekniikat ja käytännöt, joista Juho Wilskman kertoo artikkelissaan, antavat mielestäni relevantin näkökulman valtakunnan loppuvaiheiden ymmärtämiseksi. Jos jokaiselle sotaretkelle piti keräillä joukot sieltä sun täältä, eivät joukot varmaankaan olleet niin taidokkaita ja sitoutuneita kuin pysyvän armeijan aikoihin. Väistämättä tulee mieleen myös paralleelit nyky-yhteiskunnan työelämän uudelleen järjestelyihin. Ehkä yritysjohtoissa pitäisi lukea tarkemmin myöhäisbysantin sotatekniikoista!

Athosvuoresta kertovassa artikkelissaan Jaakko Olkinuora (fil.yo, mus.yo, teol. yo) päästää meidät kurkistamaan luostarielämään Pyhällä Vuorella. On kiinnostavaa lukea munkkien arjesta, kun itse ei ole päässyt paikan päälle. Tavallaan Athoksen luostarit myös ovat osa ”elävää Bysanttia”, pieni pala mennyttä maailmaa nykyajassa, kuten Jaakko Olkinuora myös mainitsee. Artikkelit taustoittaa ja avaa uusia näkökulmia myös Helsingissä meneillä olevaan näyttelyyn. Tennispalatsin museossa on valokuvia, ikonimaalausta ja Athosvuoren luostarien esineistöä on saatu koottua upeaan näyttelyyn. Kyseessä on harvinaisuus, johon kannattaa ehdottomasti tutustua.

Jeanette Lindblomin raportti Lontoon kansainvälisestä kongressista tuo hienosti esiin tutkimuksen olevan aktiivista ja kiinnostavaa. Kansainväliset yhteydet ovatkin Suomessa suhteellisen pienen alan tutkijoille erityisen tärkeitä. Tapaamiset tuovat lisää inspiraatiota ja motivaatiota myös omien aiheiden parissa työskentelyyn.

Tämän vuoden Bysantin päivä on Tieteiden talolla 20.10 klo 9 - 16 ja ohjelmassa on erittäin kiinnostavia alan huippututkijoiden esitelmiä teemalla Bysantti ja filosofia. Toivotan omasta puolestani sekä puhujat että yleisön erittäin tervetulleiksi!

Meri Päivärinne
28.9.2006

Arvoisa Skholionin 2/2006 lukija,

Bysantin tutkimuksen seura on järjestänyt kuluvana vuosikymmenenä vuosittain kansainvälisen Bysantin tutkimuksen symposiumin, joka on kantanut nimeä Bysantin päivä. Tänä vuonna 20.10. järjestettävän symposiumin aihe ”Bysantti ja filosofia” vie meidät suoraan *ad fontes*, alkulähteille. – Mitä sitten tiedämme filosofian harjoituksesta Bysantissa? Emme paljoakaan. Sen sijaan tutumpi meille on Antiikin filosofinen perinne, erityisesti sen suuret filosofit Platon ja Aristoteles. 1200-luvun Aristoteles-renessanssilla oli suuri vaikutus eurooppalaiseen yliopistotieteeseen samoin kuin poliittisten ja eettisten näkemysten muotoutumiseen. Ei siis ihme, että 1200-luvun puolivälissä aristoteelinen tieteellinen maailmankatsomus edusti eurooppalaisissa yliopistoissa oman aikansa intellektuaalisen kulttuurin avant-gardea, ja sen piirissä sai muotonsa yksi niistä filosofisista ihmiskäsityksistä, renessanssihumanismi, joka on pysyvästi vaikuttanut uuden ajan ajatteluun.

Täysin vieras meille ei myöskään ole arabialais-islamilaisten kulttuurin kukoistus myöhäisantiikista lähtien. Ilman sitä eurooppalainen renessanssi, sellaisena kuin me sen tunnemme, olisi todennäköisesti jäänyt kokematta. Kuten on tunnettua, arabit käänsivät 700-800 luvuilla arabiaksi valtavan määrän vanhaa kreikkalaista kirjallisuutta, etenkin luonnontiedettä, lääketiedettä ja filosofiaa koskevia tekstejä. Käännöksiä alettiin myös tutkia ja niiden sisältämiä ajatuksia kehiteltiin edelleen. Näin arabit tulivat paitsi tallettaneeksi kreikkalaisen kulttuuriperinnön myös rikastaneeksi sitä omilla teksteillään. 1000-luvulta lähtien arabiankielisiä tekstejä alettiin kääntää uudelleen eurooppalaisille kielille, etenkin latinaksi. Näin Eurooppaan rantautui renessanssin pohjaksi kreikkalainen perintö rikastettuna muslimien omilla teksteillä.

Lähtiessään järjestämään symposiumia ”Bysantti ja filosofia” Bysantin tutkimuksen seura on halunnut kiinnittää kansallisesti huomiota Bysantin filosofisen perinteen tutkimuksen tärkeyteen. Seura toivoo, että nyt järjestettävä symposium voisi olla avaus myös laajemmalle tutkimukselliselle intressille Suomessa.

Olemme kutsuneet symposiumiimme tutkimusalueen tämän hetken kuumimpia nimiä. Esitelmöitsijöistä tri. Katerina Ierodiakonou Ateenan yliopistosta julkaisi hiljattain aihettamme laajemminkin valottavan monografian ”Byzantine Philosophy and Its Ancient Sources” (Broché). Symposiumissamme hän alustaa aiheesta ”Rationality and Revelation in Eleventh and Twelfth Century Byzantium”. Muita esitelmöitsijöitä ovat akatemiaprofessori Simo Knuutila Helsingin yliopistosta, professori Sten Ebbesen Kööpenhaminan yliopistosta ja tri. Börje Bydén Göteborgin yliopistosta. Prof. Simo Knuutila tunnetaan kansainvälisesti erityisesti aristoteelisen filosofian meritoituuneena tuntijana. Hän esitelmöi aiheesta ”Emotions in John Climacus and Symeon the New Theologian”. Professori Ebbesen on omissa tutkimuksessaan selvittänyt mm. latalalaisen ja kreikkalaisen filosofian kohtaamista myöhäiskeskiajalla. Bysantin päivässä

hän esitelmöi aiheesta “The Un-Byzantine Byzantine on Two Sophisms”. Tri. Bydén toimii puolestaan Kööpenhaminan yliopiston kreikan kielen lehtorina ja on erityisesti Theodoros Metokhiteen ajattelun tuntija. Hän esitelmöi aiheesta “The Critique of Aristotle in Nicephorus Gregoras’ Phlorentius”. Tarkemman ohjelman löydät tämän Skoholionin toiseksi viimeiseltä sivulta.

Toivotan Sinut/Teidät lämpimästi tervetulleeksi kuulemaan Bysantin päivän esitelmiä!

Matti Kotiranta,
BTS:n puheenjohtaja

Juho Wilskman

Bysantin sotalaitos 1000-luvun lopun jälkeen

Bysantti jatkoi Rooman valtakunnan perinnettä perustamalla puolustuksensa vakinaiseen armeijaan. 700-luvulta 1000-luvulle tämä armeija jakautui *themoissa* eläviin sotilaisiin, jotka palvelivat vain osan vuotta ja muuten viljelivät elannoksi saamiaan maatiloja, sekä *tagmataan*, joka oli jatkuvasti mobilisoituna. Myös laivasto oli jaettu meri-*themoihin*. Tilapäisesti armeijaa täydennettiin liittolaisilla ja palkkasotureilla. *Themat* olivat ensi sijassa puolustuksellisia ja Bysantin ryhtyessä 900-luvulla uudelleen laajenemaan *thema*-armeijoita alettiin laiminlyödä ja ne rappeutuivat.

Bysanttilaiset kärsivät Manzikertin taistelussa 1071 murskaavan tappion Seldžukeille. Taistelun tuottamat vauriot armeijalle olisivat luultavasti olleet korjattavissa ellei valtakunta olisi ajautunut sekasortoon ja sisällissotaan. Seuraavan vuosikymmenen aikana armeija käytännössä hajosi. Vuonna 1081 valtaan nousut keisari Aleksios I (1081–1118) joutui kaapimaan sotajoukkonsa kasaan niistä sotureista, jotka olivat käsillä, eli lähinnä vanhan armeijan jäännöksistä, mahtimiesten seurueista ja palkkasotureista. Näillä voimin ja diplomatian avulla tilanne onnistuttiin kuitenkin vakauttamaan.

Vanhanmalliseen armeijaan ei silti enää palattu. On vaikea sanoa miksi. Ehkä organisointi olisi tullut liian hankalaksi ja kalliiksi. Sotilaille olisi tullut myös rauhan aikana maksaa palkka tai muuten järjestää elatus. Miksi ryhtyä sellaiseen, pystyttiinhan muutenkin hankkimaan tarpeen vaatiessa runsaasti päteviä sotureita, joista voitiin koota monipuolinen armeija. Jonkinlainen vakituisen laivasto-organisaatio oli ilmeisesti olemassa Komnenosten ajalla, mutta se ei oikein toiminut. Käytännössä turvaututtiin Italian rannikkokaupunkien, ennen kaikkea Venetsian, laivaston palveluksiin – korvausta vastaan. Anna Komnena on viimeinen luotettavaksi katsottava lähde, joka mainitsee bysanttilaisten käyttäneen vanhaa ihmeasettaan, kreikkalaista tulta. Tämä on jossain määrin yllättävää, koska latinalaisten ja varsinkin muslimien kerrotaan turvautuneen siihen myös myöhemmin. Toisaalta jokainen kreikkalaiseksi tuleksi sanottu polttoneste tuskin on ollut sitä alkuperäistä.

On laskettu, että Bysantin armeijassa on palvellut 1000–1200-luvuilla 20 etnistä ryhmää, jotka on katsottu vierasmaalaisiksi palkkasotureiksi. Osa näistä oli kuitenkin valtakunnan alueella asuvia etnisiä vähemmistöjä, joilla oli itsehallinto. Osa palkkasotureista palveli vain yhden sotaretken ajan, toiset taas itsempäin. Lisäksi oli itsenäisiä, valtakunnan ulkopuolisia liittolaisia. Luultavasti kalleinta eliittiä edustivat palkatut länsieurooppalaiset raskaat ratsumiehet, eli ritarit. Tuota termiä kannattaa tosin välttää, koska varsinaista ritarin arvoa ei kaikilla raskailla latinalaisilla ratsumiehillä suinkaan ollut. Raskaat latinalaiset ratsumiehet ratsastivat vahvoilla sotaoreilla ja heillä oli suojanaan kypärä, kilpi ja rengashaarniska. 1100-luvun kuluessa rengashaarniska levittäytyi peittämään koko ruumista. Pääaseistuksen muodostivat peitsi ja miekka. Latinalaiset olivat tunnettuja nimenomaan voimastaan lähitaistelussa ja urheudesta, joka usein kääntyi uhkarohkeudeksi.

Bysantin sotajoukoissa eräänlaista vastakohtaa latinalaisten raskaille ratsumiehille edustivat aropaimentolaisten (esim. kumaanien) ratsastavat jousimiehet, joihin voidaan lukea myös Anatoliaan asettuneet turkkilaiset. Ratsastavat jousimiehet käyttelivät hevosen selässä kätevästi puusta, sarvesta ja jäntheestä valmistettua yhdistelmäjousta, jolla he pystyivät ampumaan täydessä laukassa. Ratsupaimentolaisilla oli myös lähitaisteluaseita ja joskus yllättävänkin raskaat suojavarustukset. Arojen hevoset olivat pieniä, mutta sitkeitä ja niitä oli yleensä useita. Tämä mahdollisti ylivoimaisen liikkuvuuden. Tosin suuret hevoslaumat olivat melkoinen huolto-ongelma. Arojen miehet käyttivät sodassa vain keveitä sekä tottelevaisia tammoja ja ruunია.

Arojen sodankäynti perustui yleensä nimenomaan liikkuvuuteen, juoniin, yllätyksiin ja taisteluun etäältä. Tehdäkseen pitkät ratsastukset mukavaksi arojen soturit pitivät jalustimiaan lyhyinä. Se ei kuitenkaan tarjonnut kovin tukevaa asentoa taistelussa. Lähitaistelussa latinalaisten tai bysanttilaisten kanssa, paitsi takaa-ajossa ja yllätyksessä, arojen miehet olivatkin yleensä pahasti altavastaajina. Sen aikaiset haarniskat näyttävät myös suojanneen hyvin nuolia vastaan. Paimentolaisten onneksi hevosilla oli harvemmin panssareita ja usein varomattomalta raskaalta ratsuväeltä ammuttiin yksinkertaisesti hevoset alta.

Oli myös valtakunnan omista miehistä koottua ratsuväkeä. He pitivät latinalaisten tavoin pääaseinaan peistä, miekkaa ja myös nuijaa, johon turvauttiin taistelussa viimeisenä – miekkojen jo tylsyttyä. Bysanttilaisten hevoset olivat kuitenkin latinalaisia pienempiä (ilmeisesti hekin turvautuivat tammoihin ja ruuniin) ja suojavarustus yleisestikin ottaen kevyempi, vaikka se periaatteessa koostui samoista osista kuin latinalaistenkin. Tämä heijastellee sitä, että bysanttilaiset arojen miesten tapaan olivat halukkaita saavuttamaan voiton jollain muulla tavalla kuin avoimella ja riskialttiilla yhteenotolla. Bysanttilaisten ratsumiesten varustukseen on saattanut kuulua myös jousia. Valtakuntaan pysyvästi asettuneiden raskaiden ratsumiesten ylläpidon käytännöksi yleistyi ajan kuluessa *pronoia*. Tämän termin merkityksestä on keskusteltu paljon. Monesti sitä on ylikorostettu, kun on haluttu saada myös Bysantti ängettyä sopimaan

teorioihin, joissa feodalismilla on keskeinen sija. *Pronoiassa* annettiin lähinnä oikeus tiettyihin valtion tuloihin. *Pronoian* lisäksi on voitu antaa myös palkkaa ja sotilaiden ylläpito onkin voitu hoitaa joskus varsin yksilöllisillä rahoitusratkaisuilla.

Keveyen varustuksen ja taistelua välttelevän mentaliteetin johdosta bysanttilaiset raskaat ratsumiehet eivät olleet aivan latinalaisten veroisia käsi-kähmässä. Keisari Manuel (1143–80) aikakausi on ehkä jossain määrin ollut poikkeus ja tämän keisarin aikana bysanttilaiset näyttävät olleen normaalia halukkaampia kenttätaistelun. Kenttätaisteluissa ryhmitys luonnollisesti vaihteli tilanteen mukaan, mutta tapa laittaa joukot useaan perättäiseen rintamaan näyttää yleistyneen bysanttilaisten keskuudessa. Vastaava käytäntö oli myös latinalaisilla). Kevyet ratsastavat jousimiehet olivat mielellään edessä ja sivuilla ja jalkaväki takana muodostamassa rintaman, jonka suojiin ratsuväki saattoi vetäytyä. Armeijasta saatettiin joskus erottaa parhaat miehet, eli ”valitut”, omaksi yksikökseen.

Tiedot jalkaväestä ovat puutteellisia. Suurista kahdenkäden kirveistään kuuluisa varjaagikaarti on edustanut eliittiä kuten myös erikoiset kevyemmin aseistetut rynnäkköjoukot. Jalkaväellä on ollut varustuksenaan keihäitä, kilpiä, miekkoja, kypäriä ja haarniskoita. Ilmeisesti yhdistelmäjouso on ollut suosituin ase. Bysanttilaiset tunsivat jalkajousenkin ja he myös käyttivät sitä. Asetta pidettiin kuitenkin tyypillisempänä latinalaisille eikä jalkajouso ilmeisesti koskaan kohonnut eteläisellä Balkanilla tai Anatoliassa yhtä suosituksi kuin yhdistelmäjouso.

Jalkaväen rooli on varmasti korostunut lähinnä piirityksissä. Bysanttilaiset olivat perineet antiikin aikana kehittyneet piiritysmenetelmät ja koneet. 500-luvun lopussa viimeksi mainittujen rinnalle oli ilmestynyt laite, joka koostui alustaan kiinnitetystä linkovarresta. Sen toisessa päässä oli pussi ammukselle ja toisessa suuri määrä köysiä, joista vetämällä ammus sinkoutui. 1000-luvun lopussa tai 1100-luvun kuluessa Välimeren piiriin ilmestyi uusi muunnelma, joka toimi vastapainolla. Tämä vastapaino-*trebuchet* oli edeltäjänsä huomattavasti tehokkaampi ja varmasti voimakkain piiritysase ennen tykistöä. Jopa 230 kg painavia ammuksia ainakin on löydetty ja mahdollisesti koneella on singottu vieläkin suurempia järkäleitä. On täysin mahdollista, että vastapaino-*trebuchet* on ollut bysanttilainen keksintö.

Vastapaino-*trebuchetin* ja jalkajousien takia alettiin ilmeisesti suosia entistä massiivisempia torneja, jotka sopivat ensin mainittujen alustoiksi, ja aikaisempaa pienempiä ampuma-aukkoja viimeksi mainituille. Yleensä bysanttilaiset olivat melko konservatiivisia linnoituksissaan eivätkä ne nähty muuttuneen paljoa aikojen kuluessa. Ne eivät nähty olleen yhtä viimeiseen asti yksityiskohdiltaan mietittyjä ja varusteltuja kuin edustavimmat latinalaisten ja muslimien linnoituksista 1100-luvun loppupuolella ja varsinkin 1200-luvulla. Pääasiallinen linnoitusmuoto oli muureilla ympäröity kaupunki, jonka sisällä (yleensä korkeimmalla paikalla) oli vielä linnake viimeiseksi pakopaikaksi. Se

soveltui myös tukikohdaksi keisarillisille viranomaisille kansanmetelin varalta. Maalaislinnakeetkin sijaitsivat yleensä korkeilla tai muuten vaikeapääsyisillä paikoilla. Maaston sanellessa ratkaisuja linnoitusarkkitehtuurin hienoimmat uutuudet saattoivat osoittautua tarpeettomiksi tai mahdolltomiksi. Monet paikat olivat myös olleet linnoitettuja jopa pronssikaudelta asti, millä myös on ollut vaikutusta erilaisten ratkaisujen taloudellisuuteen. Varuskunnat olivat luonnollisesti pääasiassa jalkaväkeä ja ne kuuluivat *theman* käskynhaltijan alaisuuteen.

Koska armeija kasattiin lähes jokaista sotaretkeä varten erikseen, johti se varmasti moniin sekaannuksiin ja ongelmiin. Kaikki joukot eivät myöskään olleet luotettavia saatika tottelevaisia. Jokaista vihollista vastaan ei voitu taata sopivinta kokoonpanoa. Lisäksi palkkajoukot taistelivat vain niin kauan kuin rahaa tuli. Jos sitä ei maksanut, niin palkkajoukot saattoivat ruveta auttamaan itse itseään. Kaikkihan me tiedämme, mitä tapahtui, kun neljännelle ristiretkelle lähteneet latinalaiset eivät saaneet rahojaan.

Bysantin seuraajavaltioiden armeijat ja sodankäyntitavat eivät näytä poikenneen paljoa Komnenosten ajasta. Latinalaisia palkkasotureitakin oltiin valmiita käyttämään ja paavi jopa valitti näiden palvelleen mieluummin kreikkalaisia kuin rahapulasta kärsivää latinalaista keisaria. Nikaia järjesti itäraajansa suojelun uudelleen antamalla alucelle asettuneille alamaisilleen etuoikeuksia sillä ehdolla, että he hoitaisivat rajan puolustamisen ryösteleviä turkkilaisryhmiä vastaan. Tämän he suorittivatkin menestyksekkäästi. Rajaseudun asukkaat olivat tunnettuja erityisesti loistavina jousiampujina ja on täysin mahdollista, että he taistelivat ratsastavina jousimiehinä. Itäisimmän seuraajavaltion, Trapezuntin, sotureita ei ainakaan 1400-luvulla voinut erottaa turkkilaisista ratsastavista jousimiehistä oikein muusta kuin päähineestä. Taiteessa jousi esitettiin yhä useammin sotilaspyhimyksen aseena. Pääaseina ratsuväellä näytävät kuitenkin pysyneen peitsi ja miekka. Tyypillisiä balkanilaisia suojavarustuksia näyttävät valtakunnan viimeisinä vuosisatoina olleen leveälieriset ”rautahatut” sekä erilliset kaulasuojukset.

Latinalaiset ratsumiehet kävivät aikaa myöten yhä raskaammiksi varsinaisiin bysanttilaisiin verrattuna. Latinalaiset alkoivat 1200-luvun kuluessa täydentää varustustaan levyillä, kunnes joskus 1400-luvun alkupuoliskolla oli syntynyt se kokonaisuus, joka yllensä tulee mieleen, kun mainitaan ritarihaarniska. Varjaagikaarti säilyi ainakin Nikaiassa, mutta se oli enää seremoniallinen yksikkö. Rynnäkköjoukoista ei enää kuulla ja valitut on vain epiteetti, jolla korostettiin jonkun osaston erinomaisuutta.

Neljännen ristiretken jälkeen ei oikeastaan yksikään dynastia saanut ihmisten keskuudessa täyttä legitimitettiin lukuun ottamatta alueita, joilla jonkin ortodoksisen hallitsijan onnistui jo muutamassa vuodessa vakiinnuttaa valtaansa. Edes Konstantinopolin takaisinvaltaus ei auttanut asiaa. Varsinkin Makedoniassa ja Bulgarian sekä Bysantin rajaseuduilla kaupunkilaiset olivat, säästyäkseen piirityksen vaihoilta, yleensä valmiita avaamaan porttinsa jokaiselle, joka toi niiden eteen armeijan. Harvassa paikassa pystyttiin ylläpitämään niin

suurta varuskuntaa, että se yksin olisi voinut hoitaa puolustuksen. Laskaridi-en ja sittemmin Palaiologosten eurooppalaisilla alueilla sotilas ja siviilihallinto sekä kenttä ja varuskuntajoukot alkoivat tästä syystä sekoittua yhä enemmän keskenään. Sotajoukkojen komento muuten annettiin yleensä jollekin korkean virkanimikkeen omaavalle henkilölle riippumatta siitä, oliko virkanimikkeellä mitään tekemistä armeijan kanssa.

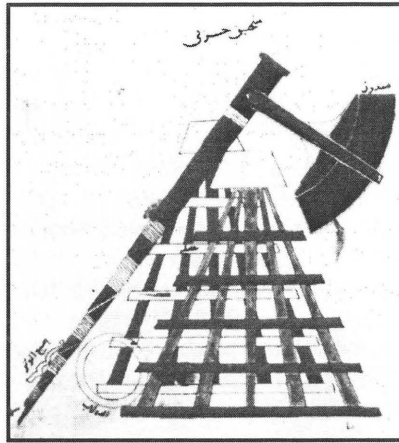
Häilyvyys eri hallitsijoiden välillä ei tarkoittanut sitä etteivätkö Balkanin asukkaat olisi olleet valmiita sotimiseen. Sotaretkille liittyi yleensä mukaan suuri määrä ylimääräisiä miehiä päästäkseen vain ryöstelemään. Tällainen joukko koostui lähinnä kevyestä, pääasiassa jousilla varustetusta jalkaväestä, jonka laadussa oli toivomisen varaa. Suojaksi ryöstelijöiltä vastaan kohosi varsinkin Traakiaan sekä Makedoniaan paljon pieniä torneja. Vuoristolaiset, ennen kaikkea valakit ja varsinkin 1300-luvun lopulta albaanit, muodostivat yhä tärkeämmän ryhmän armeijassa. Heidänkin aseistuksensa oli yleensä kevyt ja kurikin oli mitä oli. Voidaan olettaa vuoristolaisten harjaantuneen lähinnä sissisotaan.

Konstantinopolin takaisinvaltauksen jälkeen Mikael VIII (1259/61–1282) rakennutti sen suojaksi mahtavan laivaston, jonka miehistölle annettiin vanhojen themejen perinteen mukaan maata viljeltäväksi. Tämä on nähty yrityksenä muodostaa jälleen jonkinlainen vakinainen armeija. Lisäksi keisari alkoi vaatia Anatolian rajaseutulaisia palvelemaan myös kotiseutunsa ulkopuolella. Tämä johti itärajan puolustuksen heikkenemiseen ja oli merkittävä osatekijä viimeisten merkittävien alueiden menetykseen Vähässä-Aasiassa. Mikaelin poika Andronikos II (1282–1328) puolestaan hajotti isänsä laivaston, kun näytti todennäköiseltä ettei lännestä olisi enää tulossa ristiretkeläisjoukkoa palauttamaan Latinalaista keisarikuntaa. Myöhemmin Andronikos osoitti unohtaneensa vanhan opetuksen ettei suuria yhtenäisiä palkkasoturijoukkioita kannata palkata ylisuurin lupauksin. Hän nimittäin otti palvelukseensa tuhansia miehiä käsittäneen katalaanikomppanian taistelemaan turkkilaisia vastaan. Sille ei kuitenkaan ollut varaa maksaa palkkaa ja kohta syttyi sota komppanian ja bysanttilaisten välille. Se ei sujunut hyvin, mutta onneksi katalaanit siirtyivät pois valtakunnan alueelta. Andronikoksen myöhempi yritys luoda pieni vakinainen armeija ei ottanut tuulta purjeisiinsa.

Turkkilaiset alkoivat uhata Bysantin Euroopan puoleisia alueita, mutta valtakuntaan kuuluvien alueiden vaihdellessa jatkuvasti oli vaikeaa luoda tehokasta puolustusjärjestelmää. 1300-luvun puolessavälissä riehuneen sisällissodan seurauksena Bysantin valtakunta käytännössä kutistui Konstantinopoliin, Thessalonikiin ja Peloponnesokseen. Viimeksi mainittu oli käytännössä itsenäinen, sen hallitsijat näyttävät pystyneen kokoamaan niemimaan kreikkalaisesta, slaavilaisesta ja albaaniväestöstä melkoisen suuria, mutta heikkolaatuisia, sotajoukkoja – ilmeisesti kevytaseisista asevelvollisista. Thessalonikissa ja Konstantinopolissa jouduttiin luottamaan kaupungin muureihin ja aseistettuun väestöön jota täydentämässä oli pieniä vartiojoukkoja, keisarilliset henkivartijat ja tarvittaessa palkkasotureita, lähinnä latinalaisia. Jatkoaikaa Bysantille soi, että

osmaneilla ei vielä ollut laivastoa ja Konstantinopoli muurit olivat yhä vailla vertaa.

Tilanne ei kuitenkaan ollut ikuinen, osmanit saivat laivastonsa ja 1300-luvun loppupuoliskolta alkaen Balkanilla yleistyneet tuliaseet alkoivat 1400-luvun puoleenväliin mennessä olla jo hyvin vaarallisia vanhanaikaisille korkeille ja kapeille muureille. Piirityksissä puolustus menetti ruututykistön myötä sen ylivalta-aseman, mikä sillä oli tähän asti ollut, eivätkä muurit pystyneet enää suojelemaan pääkaupunkia. Peloponnesoksen bysanttilaiset taas näyttävät taistelleen mieluummin keskenään kuin turkkilaisia vastaan ja Trapetzunt oli heikko sekä eristyksissä.

Vastapaino-trebuchet laukaisuvalmiina. Kuva arabialaisesta 1462 kirjoitetun *Al-Aniq fi'l -Manajiqin* (eli Heittokoneiden eleganssista) käsikirjoituksesta (*Topkapi Ms. Ahmad III 3469*). David Nicolle ja Sam Thompson "Medieval Siege Weapons (2): Byzantium, the Islamic World & India AD 476-1526" (Osprey publishing, Vanguard serie 69, 2003).

Kirjallisuutta:

John Birkenmeier: *The Development of the Komnenian Army 1081-1180* (2002)

Mark C. Bartusis: *The Late Byzantine Army, Arms and Society 1204-1453* (1992).

Andrea Babuin: "Late Byzantine Arms and Armour", in *Companion to Medieval Arms and Armour* (ed David Nicolle, 2002).

Ian Heath: *Byzantine Armies 1118-1461*, (illustrated by Angus McBride, Osprey publishing, Men-at-Arms serie 287, 1995)

George T. Dennis: "Byzantine Heavy Artillery: The Helepolis" (*Greek, Roman and Byzantine Studies* 39, 1998)

Paul E. Chevedden: "The Invention of the Counterweight Trebuchet: A Study in Cultural Diffusion", (*Dumbarton Oaks Papers* 54, 2000, luettavissa myös osoitteessa <http://www.doaks.org/DOP54/DP54ch4.pdf> pdf-muodossa).

Jaakko Olkinuora

Kilvoitteluelämää Pyhällä Vuorella

Sain viime kesäkuussa, toisella matkallani Athosvuorelle, osallistua luostarien elämään lähes kuukauden ajan. Enimmäkseen oleskelin Simonopetran luostarissa, mutta vierailin myös Pyhän Andreaan skiitalla (sivuluostari) sekä Karakaloksen ja Vatopaidin luostareissa.

Athos, Pyhä Vuori, on Jumalansyntyttäjän Neitseen Marian puutarha. Legenda kertoo Jumalansyntyttäjän haaksirikkoutuneen Athoksen rannikoille ja anoneen Pojaltaan tätä aluetta itselleen. Tällä perusteella tälle jo antiikin aikana asutetulle alueelle naisilta kiellettiin aikanaan kokonaan pääsy: Jumalansyntyttäjää, Theotokos, on ainoa nainen joka saa astua Athosvuorelle.

Melko varhain, ehkä 300-luvulla, Athosvuoren rinteet alkoivat houkuttella kristillisiä askeetteja ottamaan ristinsä, kieltämään itsensä ja seuraamaan Kristuksen jalanjalkia (Matt. 16:24). Ensimmäisenä kilvoittelijanaan Athosvuoren isät kunnioittavat pyhittäjä Pietari Athoslaista. Ensimmäinen luostari perimätiedon mukaan on pyhittäjä Athanasios Suuren vuonna 963 perustama Suuri Lavra, mutta tätä ei arkeologisten todisteiden valossa voida pitää enää täysin varmana. Kuitenkin se on Athoksen 20 luostarin keskinäisessä hierarkiassa ensimmäisellä arvosijalla.

Luostarielämän nykypäivää

Athosvuoren asema on turvattu Kreikan perustuslaissa. Sen hallinnollinen johtaja on Kreikan valtion nimittämä kuvernööri, Athosvuorta taas edustaa protos, joka valitaan luostareista. Athosvuorella on oma päättävä elimensä, jonka jäsenet valitaan vuorovuosin vaihtuvista luostareista. Pyhä Vuori on kuin kappale elävää Bysanttia, mistä muistuttaa esimerkiksi Athosvuoren virallinen lippu: kruunattu kaksipäinen kotka.

Kuten jo edellä mainitsin, Athosvuorella on 20 päaluostaria. Tämä määrä on vakio, jota ei voi enää lisätä eikä vähentää. Luostarit ovat kreikankielisiä, lukuunottamatta Pyhän Panteleimonin venäläistä, Hilandarin serbialaista ja Zografoksen bulgariaista luostaria. Lisäksi Athoksella on kaksi romanialaista skiittaa.

Kaikki päaluostarit noudattavat nykyään ns. koinobioottista eli yhteiselämäjärjestystä. Sen sijaan joissain skiitoissa, keljoissa ja erakkomajoissa noudatetaan idiorytmistä luostarielämää, jossa jokaisella munkilla on oma taloutensa ja oma päivärytmiensä. Yhteisiin palveluksiin kokoonnutaan vain suurina juhlina ja sunnuntaisin. Koinobialuostareissa eletään päivärytmi yhdessä muiden isien kanssa ja myös omaisuus on yhteisomistuksessa. Ortodoksisissa luostareissa on käytössä vain yksi luostarisääntö, pyhän Basileios Suuren säätämä säännöstö.

Kilvoitteluelämän periaatteet

Munkiksi vihkimistä edeltää koeaika, jonka aikana kokelas ja luostariyhteisö tutustuvat toisiinsa ja kokelas saa aidon kuvan luostarielämästä. Tämä koeaika kestää yleensä vähintään vuoden. Ennen munkkiviikkimystä on ns. viitankantajaviikkimys, jossa jo osittain sitoudutaan yhteisöön. Varsinainen munkkiviikkiminen voidaan toimittaa joko pieneen skeemaan tai suoraan suureen skeemaan, joka Suomessa ja Venäjällä on merkki pitkälle edenneestä kilvoitteluelämästä. (Suomalaisessa ja venäläisessä perinteessä suureen skeemaan vihityt munkit ovat yleensä vanhoja, hengellisessä elämässä pitkälle edenneitä munkkeja. Kreikkalaisessa perinteessä suuri skeema on yleisempi.) Suureen skeeman vihittäessä kuoro laulaa: “Missä on maailman tavoittelu? Missä ajallisten kuvittelu? Emmekö me pidä niitä nyt multana ja tuhkana? Miksi me siis turhaan vaivaa näemme? Miksi emme kiellä maailmaa ja seuraa Häntä, joka huutaa: ‘Se joka haluaa minun perässäni kulkea, ottakoon kantaakseen Ristini, ja niin hän perii iankaikkisen elämän’?” (Arkkimandriitta Kerubim: Aikamme athoslaisia hahmoja I s. 120, suom. Hannu Pöyhönen 2004) Tämä hymni kertoo meille syvimmän luostarielämän tarkoituksen: Munkiksi vihkimisen yhteydessä munkki ristiinnaulitsee itsensä himoineen (Gal. 5:24), luopuu aikaisemmasta elämästään, “kuolee maailmalle” ja aloittaa uuden, enkelienkaltaisen elämän joka suuntaa kohti taivasten valtakuntaa. Maailmasta luopumista kuvaa yksinkertainen pukeutuminen ja erityisesti vihkimyksessä saatava uusi nimi. Munkin elämä kutsutaan usein myös kilvoitteluksi ja taisteluksi, sillä pahalaisen ajatellaan toimivan erityisen vahvasti luostareissa, joissa ihmiset erityisen innokkaasti tavoittelevat pyhyyttä. Luostarielämä on taistelua ja rukousta oman ja koko ihmiskunnan pyhittymisen puolesta.

Kilvoitteluelämän tavoite on todellakin pyhittyminen, jumaloituminen eli theosis. Ortodoksisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen menetti Jumalan kaltaisuuden syntiinlankeemuksessa, mutta Jumalan kuva sen sijaan säilyi kaikissa ihmisissä. Niin ihmisten on kilvoiteltava saavuttaakseen jälleen tuo Jumalan kaltaisuus, ihmisen alkuperäiset jumalalliset ominaisuudet. Tämä jumaloituminen on ihmisen ja Jumalan yhteistoimintaa, joka lopulta tapahtuu Jumalan armosta mutta jossa myös ihmisen henkilökohtaisella kilvoitteluelämällä on tärkeä rooli.

Athoksen isät puhuvat usein “luomattomasta valosta”, joka läntisten kristittyjen mielestä voi kuulostaa oudolta. Todellakin, monet pyhittyneet ihmiset loistavat fyysisinkin silmin nähtävää luomatonta valoa. Tämä on se sama valo, jota Kristus hohti kirkastuessaan Taaborinvuorella (Matt. 17). Tärkein päämäärä kilvoitteluelämässä on lakkaamattoman sydämen rukouksen saavuttaminen. Tämän esivaiheina on sanallinen ns. Jeesuksen rukouksen, “Herra Jeesus Kristus, Jumalan Poika, armahda minua syntistä”, toistaminen rukousnauhan avulla. Jumalan armosta ja hengellisen kilvoituksen tuloksena rukous voi muuntautua sanattomaksi Jumalan sisäiseksi katselemiseksi, mistä käytetään termiä theoria.

Tässä aidon rukouksen tilassa, jonka vain harvat saavuttavat, ihminen saavuttaa tiettyjä jumalallisia ominaisuuksia, joista esimerkkinä voi olla nimenomaan tuon luomattoman valon hohtaminen. Näitä teemoja käsitellään erityisesti Athosvuorella kootussa Filokaliassa, joka on ortodoksisen kirkon kenties merkittävin opas kilvoitteluelämään. Se on käännetty myös suomen kielelle.

Kilvoitteluelämän arkipäivää

Luostarilupauksissaan munkki sitoutuu naimattomuuteen, kuuliaisuuteen ja köyhyYTEEN. Nämä kolme seikkaa sävyttävät arkipäivän kilvoituselämää. Naimattomuutta tietenkin entisestään korostaa se, että naisilta on pääsy Athosvuorelle kokonaan kielletty. Kuuliaisuus näkyy kuuliaisuutena omalle ohjaajavanhukselle (geronda; starets. Ohjaajavanhus on kunnianimitys hengellisesti kehittyneelle isälle, eikä välttämättä tarkoita vanhaa ikää.) ja igumenille (luostarin johtaja), köyhyys taas elämän askeettisuutena ja erityisesti koinobia-luostareissa kaiken omaisuuden yhteisomistuksena.

Kuuliaisuutta pidetään luostarielämän tärkeimpänä hyveenä vieraanvaraisuuden ohella. Sitä korostetaan jopa niin paljon, että ajatellaan ilman vanhuksen siunausta aloitettujen tehtävien epäonnistuvan. Kuuliaisuudessa munkki pyrkii kieltämään oman itsekkään tahtonsa ja alistumaan Jumalan tahtoon, missä apuna on oma ohjaajavanhus, jonka ajatellaan olevan munkille seuraava Jumalasta. Joskus kuuliaisuustehtävät ja niihin välttämättömän siunauksen saaminen voivat meistä tuntua kummallisilta tai jopa järjettömiltä, mutta luostarin omassa psykologisessa järjestelmässä niillä on oma merkityksensä, joka ei ole rationaalaisella ihmisjärjellä ymmärrettävissä. Jokainen ohjaajavanhus arvioi oppilaansa kyvyt ja niin antaa kuuliaisuustehtäviä ja koettelee häntä voimien mukaan.

Ortodoksinen asketismi ei joidenkin muiden uskontojen tapaan tähtää ruumiin kukistamiseen tai alistamiseen, vaan ortodoksisen ihmiskäsityksen mukaan ruumis ja sielu muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden. Asketismissä tätä kokonaisuutta pyritään kirkastamaan ruumiin osalta niin, että sielullakin olisi paremmat mahdollisuudet toimia. Ruumis ei siis ole sielun vankila vaan enemmänkin sielun koti, joka on pidettävä puhtaana ja raikkaana, että sielukin voisi vapaasti toimia siellä. Ilman ruumista sielu on koditon. Tunnustammehan Nikaijan-Konstantinopolin uskontunnustuksessa nimenomaan ruumiin, ei vain sielun, ylösnousemisen.

Asketismi on näkyvä osa athoslaista päiväelämää. Kuvailemani päivärytmi ei ole normi jokaisessa luostarissa, mutta sinänsä yleinen ja kuvaa riittävästi koko luostarivaltion syvää asketismia. Liturginen vuorokausi alkaa juutalaisilta perityn tavan mukaan auringonlaskusta, jolloin kirkossa toimitetaan IX hetken palvelus sekä chtoopalvelus. Athosvuorella toimitetaan yleensä täydellinen jumalanpalvelusten kierto päivittäin. Ehtoopalvelus aloittaa uuden liturgisen vuorokauden.

Tämän reilun tunnin mittaisen palveluksen jälkeen siirrytään luostarin trapesaan. ruokasaliin, jossa jumalanpalvelus ikään kuin jatkuu: ruokailu tapahtuu alku- ja loppurukousten välissä hiljaisuuden vallitessa ja lukijan lukimassa sinä päivänä muisteltavien pyhien ihmisten elämäkertoja. Athoksella varsinaisia paastopäiviä ovat muiden ortodoksisten luostarien tapaan maanantait, keskiviikot ja perjantait, lisäksi on neljä vuosittaista paastoaikaa sekä yksittäiset määrätyt paastopäivät. Suomalaisesta ja venäläisestä perinteestä poiketen myös ehtoolliseen osallistumista edellisenä päivänä paastotaan. Paasto ei yleensä tarkoita täydellistä kieltäytymistä ruuasta pitkiksi ajoiksi, vaan lähinnä ruoka-ainerajoitteita. Athosvuorella paasto näkyy jatkuvasti siinä, että ruoka on yksinkertaista ja sitä on suhteellisen vähän, eikä lihaa syödä koskaan; kalaakin vain juhlapäivinä. Erillisinä paastopäivinä jätetään ruuasta pois yleensä kaikki eläinkunnan tuotteet sekä öljy. Juhlapäivinä tarjotaan paitsi kalaa, usein myös hiukan viiniä ja joskus jopa jälkiruokaa. Ruoka on yleensä kevyttä, ja sitä on tarjolla melko vähän.

Tämän ilta-aterian jälkeen palataan kirkkoon vielä hetkeksi ehtoonjälkeiseen palvelukseen, jonka jälkeen on aikaa rentoutua kävellen, lukien hengellistä kirjallisuutta tai keskustellen ohjaajavanhuksen kanssa luostarielämän vaikeuksista. Omiin keljoihin (munkin asunto) vetäydytään viimeistään pimeyden laskeuduttua.

Yötä ei todellakaan pidetä levolle omistettuna aikana; yön pimeyden turvin pahojen voimien ajatellaan hyökkävän voimakkaimmin. Niinpä yö on pääasiassa rukoukselle varattua aikaa. Muutaman tunnin yöunien jälkeen munkit heräävät keskiyön tienoilla täyttämään ohjaajavanhuksen säätämää rukoussääntöä, joka kestää kahdesta neljään tuntia. Se sisältää rukousnauhalla luettuja Jeesuksen rukouksia, maahankumarruksia ja mahdollisesti hengellisten teosten lukemista. Maahankumarruksilla munkit ilmaisevat syvää katumusta, sillä kuten edellä mainitsin, ortodoksisen ihmiskäsityksen mukaan ruumis ja sielu ovat kokonaisuus; ruumiin katumus edistää sielun katumusta.

Yön pimeyden turvin rukoussäännön jälkeen siirrytään kirkkoon, jossa toimitetaan puoliyöpalvelus, aamupalvelus, I, III ja VI hetkipalvelus sekä yleensä myös jumalallinen liturgia (ortodoksinen ehtoollisjumalanpalvelus). Tämä palvelus kestää luostarista ja viikonpäivästä riippuen kolmesta jopa kuuteen tuntiin. Kirkollisina suurina juhlina kaikki vuorokauden palvelukset korvaa ns. kokoöinen palvelus, joka poikkeaa suuresti juhlallisuudessaan ja pituudessaan arkipäivän palveluksista. Pisimmät kokoöiset palvelukset kestävät jopa 20 tuntia.

Aamun jumalanpalvelusrupeaman jälkeen siirrytään jälleen aterioimaan. Tämän jälkeen vetäydytään pienelle levolle, jonka jälkeen aletaan toteuttaa kuuliaisuustehtäviä. Tätä jatketaan ehtoopalvelukseen asti, jolloin uusi liturginen päivä taas alkaa.

Lukija ehkä kiinnitti huomiota muutamiin asioihin kuvaukseni aikana. Ensinnäkin, unen määrä näyttää olevan vähäinen. Tämä pitää todellakin paikkansa. Athosvuorella elämä ylittää usein rationaalisen ihmismielen käsityskyvyn, sillä se, mikä ihmiselle ei ole mahdollista, on mahdollista Jumalalle (Matt. 19:26). Lisäksi tämä on yksi askeesin muoto.

Toiseksi, en maininnut kellonaikoja missään kohtaa, vaan pikemminkin puhuin auringonlaskusta. Athosvuori elää todellakin bysanttilaista aikaa, jossa kello 00:00 on aina auringonlaskun hetki. Niinpä munkit heräävätkin keskiyön aikoihin ja aamupalvelus alkaa yleensä klo 2 ja 4 välillä vuodenajasta riippuen, bysanttilaista aikaa yleensä klo 7. Tässä luonnollisessa rytmissä munkit elävät luonnon kiertokulun mukana ja näin ymmärtävät syvällä tavalla asemansa luomakunnassa. Bysanttilainen aika näkyy myös siinä, että Athosvuoren virallinen kalenteri on juliaaninen kalenteri, joka tällä hetkellä elää 13 päivää omaa gregoriaanista kalenteriamme jäljessä.

Pyhän Vuoren anti ulkomaailmalle

Tämä kaikki elämä voi ulkopuolisten silmissä tuntua hulluudelta: kuka luopuisi itsestään, mukavuuksista, ystävistään ja jopa perheestään ja lähtisi asumaan keskelle erämaata luopuen vapaaehtoisesti ruuasta ja hyvästä unesta? Kristillinen elämä on alusta asti ollut järjettömyyttä, järjettömyyttä siinä mielessä, että se olisi tutkittavissa inhimillisellä järjellä (1. Kor. 1:18-31). Luostarielämä on aina suuntautuneena transsendenttiseen Jumalaan, joka on ihmisjärjen tavoittamattomissa. Athosvuoren elämää lähestyvän on oltava nöyrä ja kaikelle avoin; Jumala toimii tieteellisten käsitteiden yläpuolella. Kaikesta kurjuudesta huolimatta luostarielämä on sen eläjille nimenomaan ilon lähde, sen taivaallisen ilon, johon Jumala on alunperinkin ihmisen kutsunut.

Kilvoittelun tarkoitus onkin kohota ihmisen entiseen kauneuteen. Jumalanäiti, Athosvuoren suojelija, on esimerkkinä munkeille jatkuvasti siitä, että tämä alkuperäinen, syntiinlankeemusta edeltänyt elämänmuoto on todella tavoitettavissa yhteydessä Jumalaan. Athoksen luonto on paratiisimaisen kaunis, turmeltumaton, muistutuksena paratiisin kauneudesta. Alkuperäinen ihminen eli täydellisessä yhteydessä luontoon. Näin myös munkit pyrkivät elämään harmoniassa luonnon kanssa, toisaalta käyttämään sitä hyväkseen mutta toisaalta varjelemaan sitä, kuten Jumala on heitä käsenyt (1. Moos. 1:28-29).

Pyhä Vuori ei kaikesta eristäytyneisyydestään huolimatta pyri unohtamaan maailmaa. Päinvastoin; luostariasukkaiden tehtävänä on rukoilla koko maailman pelastuksen puolesta. Se on tuottanut ortodoksiselle kirkolle paljon pyhiä ihmisiä, ja se toimii eräänlaisena ortodoksisen kirkon ja erityisesti luostarielämän johtotähtenä maailmalla: ei kaunopuheisuudellaan, hienoilla oppiakennelmallaan, vaan kaikkein yksinkertaisimmalla tavalla; näyttämällä omalla elämällään esimerkkiä siitä, miten ihmisen todella tulisi elää toteuttaakseen täysin ihmisyytään.

Helsingissä on syksyn ajan Tennispalatsin taidemuseossa esillä näyttely Athoksesta. Siellä on esillä bysanttilaisen taiteen helmiä ikoneista musiikkikä-sikirjoituksiin asti. Athos onkin varsinainen bysanttilaisen kulttuurin aarreaitta: ikonit, kirkkomusiikki ja rakennustaide rakentuvat suoraan bysanttilaisen perinnön varaan. Mutta näyttelyä lähestyttäessä on muistettava se todellisuus, jossa tämän aarteiston omistajat ja vaalijat elävät: heille esineet eivät ole taidobjekteja, vaan ikkunoita Jumalan valtakuntaan. Nuo esineet muistuttavat luostariasukkaita siitä, että taivasten valtakunta on jo sisäisesti heissä.

Kirjallisuutta:

René Gothóni: (1994) *Tales and Truth*, (1993) *Paradise within Reach* Helsinki: Yliopistopaino

Arkkimandriitta Kerubim: (1985) *Jumalanäidin puutarha*, Pieksämäki: Raamattutalo; (2004) *Aikamme athoslaisia hahmoja I*, Keuruu: Pyhän Kosmas Aitolialaisen Veljestö

Graham Speake: (2002) *Mount Athos: Renewal in Paradise*, Yale University Press

Arkkimandriitta Sofroni Saharov: (1952) *Pyhittäjä Siluan Athosvuorelainen* (2005) Jyväskylä: Gummerus / Valamon luostarin julkaisuja 100

Filokalia 1-5, suom. sisar Kristodulí (Lampi), Pieksämäki: Raamattutalo

ATHOS

**Luostarielämää Pyhällä Vuorella
Klosterliv på Det Heliga Berget
18.8.2006-21.1.2007**

 Taidemuseo Tennispalatsi

Salomonkatu 15, 00100 Hki, ti-su 11-20.30, liput 7/5 e, alle 18-v. ilmaiseksi, perjantaisin ilmainen sisäänpääsy, Opastilaukset p. (09) 310 87003. Ilmaiset yleisöopastukset suomeksi ke klo 18, la ja su klo 14. www.taidemuseo.fi

Jeanette Lindblom

Rapport från den 21 internationella kongressen för Bysansforskning i London 21-26 augusti 2006

Den senaste internationella kongressen som gick av stapel i London i augusti visade att forskning gällande Bysans fortfarande lever och mår bra. Sedan den anspråkslösa starten vid den första internationella kongressen i Ungern år 1928 har varje ny kongress, som nuförtiden arrangeras vart femte år, överträffat sina föregångare i storlek och deltagarantal, och så var fallet även nu. Omkring 1400 forskare aktiva inom olika forskningsgrenar med anknytning till Bysans mötte upp detta år i London och omkring 800 anföranden var anmälda i programmet. Under sex intensiva dagar behandlades hela Bysans forskningens breda spektrum med ämnen allt från ortodoxi, teologi, filologi, konsthistoria, arkeologi och politisk historia och samhällshistoria.

Huvudtemat för årets kongress var ”*Display*”, vilket gick igenom många av huvudsessionernas och paneldiskussionernas andraganden. I enlighet med en redan etablerad form var presentationerna indelade i huvudsessioner med inbjudna föredragshållare (*plenary papers*) samt paneldiskussioner (*panel papers*) och sessioner med kortare andraganden (*communications*). Dessa var alla inordnade under åtta huvudrubriker som täckte olika aspekter av det bysantinska samhället och olika infallsvinklar och forskningsområden. Såväl huvudsessionerna, paneldiskussionerna och de fria andragandena var fördelade på dessa åtta forskningstema med rubrikerna I) *Empire*, II) *Works and days*, III) *Infrastructures*, IV) *Words*, V) *Texts*, VI) *Orthodoxy*, VII) *Byzantium as display* och VIII) *The future of the past*, under vilka sedan ytterligare underrubriker delade in mångfalden korta föredrag i mindre tematiska enheter. Dessa innehöll såväl traditionella forskningsämnen som även nya intresseområden. Så innehöll t.ex. den tematiska gruppen ”*Byzantium as display*” en underavdelning med rubriken ”*On the Catwalk: Dress and Fashion*”, vilken tog upp olika infallsvinklar på klädedräkt och kläddbruk, medan man inom gruppen ”*Orthodoxy*” behandlade underavdelningar med bl.a. rubriker som ”*Control of Belief*”, ”*Sacred Space*”, ”*Cult Sites and Pilgrimage*” och ”*Art and Orthodoxy*”. Även utveckling inom forskningen och användning av modern teknik som hjälpmedel behandlades, bl.a. under temat ”*Infrastructures*” i underavdelningen ”*Teaching Byzantium with Computer and Internet*”.

Ett tiotal finländare deltog i kongressen, varav fem finländska forskare presenterade sina forskningsämnen. Aune Jääskinen presenterade återbördandet av en ikon från USA till Ryssland i sitt andragande med rubriken ”*The repatriation of the Miraculous Icon of the Virgin of Tikhvin: a scholarly perspective*”. Merja Merras diskuterade bysantinsk bibeltolkning i sitt andragande ”*Was the Byzantine Bible interpretation really Orthodox?*”. Hanna-Riitta Toivanen presenterade resultat från sin doktorsavhandling i anförandet ”*Metropolitan and*

provincial: morphological aspects of provincial architecture influenced by Constantinople” medan Leena Mari Peltomaa presenterade sitt forskningsprojekt “Female characters in the poetry of Romanos the Melodist”. Matti Haltia berättade om ett intressant bokfynd i samband med hans genomgång av medicinsk litteratur i Helsingfors universitetsbibliotek, “Constantine the African’s ‘Theorica Pantegni’: Europe’s first textbook of medicine, transmitting Greek, Byzantine and Arabic traditions”.

I samband med kongressen hade även arrangerats flera mindre utställningar på prestigefyllda institutioner i London. I British Library presenterades en liten utställning av ikoner under rubriken ”Adoration and passion. Icons from the Velimezes collection”. 14 grekiska ikoner från mitten av 1400-talet till 1700-talet var utställda för allmänheten. Den mest uppmärksammade av dessa var en ikon målade på Kreta år 1566 av Domenikos Theotokopoulos, senare känd i Spanien under namnet El Greco. British Museum hade arrangerat en liten utställning i samband med sitt myntkabinett med rubriken ”Encounters: Travel and money in the Byzantine World”, vilken presenterade Bysantinska kontakter via mynt. Utställningen ”The Greek manuscript collection of Lambeth Palace library” presenterade ett femtiotal grekiska manuskript och böcker från 900-talet fram till början av 1800-talet, vilka nuförtiden är bevarade i biblioteket i Lambeth Palace. Dessa består främst av Bibeltexter, teologiska texter, texter av kyrkofäderna, bl.a. Johannes Chrysostomos, samt texter av en del antika grekiska författare, såsom Aischylos och Aristoteles. Slutligen hade även en utställning med lyxföremål från den grekiska världen från antiken till Bysans under rubriken “The road to Byzantium. Luxury arts of antiquity” arrangerats i Hermitage Rooms i Somerset House.

Fyrtio år efter den första internationella Bysanskongressen i London lyckades värdarna igen genomföra en givande och intressant och välordnad kongress som gav inspiration att gå vidare med forskningen. Och om fem år är det dags igen för nästa internationella storkongress. Då, år 2011, går turen till Sofia i Bulgarien.

Tervetuloa!

Bysantin päivä

20.10. 2006 klo 9 - 16

Tieteiden talo, sali 309. Kirkkokatu 6, Helsinki

Katerina Ierodiakonou:

Rationality and Revelation in Eleventh and Twelfth Century Byzantium

Simo Knuuttila:

Emotions in John Climacus and Symeon the New Theologian

lounas n. klo 12 - 13

Sten Ebbesen:

The Un-Byzantine Byzantine on Two Sophisms

Börje Bydén:

The Critique of Aristotle in Nicephorus Gregoras' *Phlorentius*

Bysantin tutkimuksen seura
Sällskapet för Byzantinsk Forskning

Tieteiden talo
Kirkkokatu 6
00170 Helsinki

Seuran johtokunta v. 2006

puheenjohtaja Matti Kotiranta
sihteeri Sanna-Ilaria Kittelä
varapuheenjohtaja Martti Leiwo
taloudenhoitaja Mari-Johanna Rahkala
Jeanette Lindblom
Mika Hakkarainen
Ilkka Syväne
Meri Päivärinne

Seura pyrkii kokoamaan yhteen sekä Bysantin tutkimuksen piirissä tai sitä sivuavilla aloilla työskentelevät tutkijat että kaikki alasta kiinnostuneet.

Jäsenmaksu 13 € (opiskelijat 6 €) maksetaan seuran tilille
Nordea 157230-27391.

Yhteystiedot pyydetään jättämään joko postitse seuran postiosoitteeseen tai sähköisesti osoitteeseen bts@pro.tsv.fi.